

Croatica XXI (1990) — 33 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Branko Hećimović

CONTE IVO

UDK 886.2 — Frangeš

Feljtonski zapis o Ivi Frangešu kao promicatelju kulture i kulta govorene riječi, o esejističkoj, književnoj utemeljenosti njegovih predavanja, prigodnih govora i javnih istupa, te o njegovu nadimku conte Ivo.

Već je Aleksandar Flaker zabilježio da se, kad se govori o Frangešu, osobito u krugovima koje manje zanimaju metodološke pretpostavke znanstvenog djelovanja književnog povjesničara ističu (...) kao njegove, na prvi pogled uočljive vrline: jezično umijeće, kultiviranost govora i stila, koja posebno dolazi do izražaja u njegovim javnim nastupima, od predavanja na sveučilištu do prigodnih govora u povodu pojedinih književnih jubileja ali i istupa na znanstvenim skupovima i kongresima.¹

Posebnu pozornost u toj Flakerovoj očito svjesno pojednostavnjenoj formulaciji izaziva upravo naglašavanje Frangešovih lako uočljivih vrlina u njegovim predavanjima, prigodnim govorima i javnim istupima, jer riječ je napokon o dobu, kada je umijeće govorenja potisnuto političkom, ideologijskom i birokratskom frazeologijom i banalizacijom, dok se elokvencija goji i cijeni isključivo u uskim krugovima. O Krležinoj vrhunskoj i vrhunaravnoj blagoglagoljivosti, o njegovim monološkim bujicama i solilokvijima, koji su pojedinačne i malobrojne potencijalne sugovornike najčešće pretvarali u pasivne slušatelje, kolaju tako samo priče.

Govoreći u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti na komemoraciji Marijanu Matkoviću, koji je kao i on sam bio jedan od rijetkih promicatelja kulture i kulta govorene riječi, Frangeš je objašnjavajući njegovu dramatičarsku vokaciju i plodnost ukazao na činjenicu da Matković sa životom vodi trajan, neprekinut dijalog i da osobina po kojoj svi pamte Matkovića *jest govorenje, razgovor, dijalog.*²

Polazeći od te postavke i aplicirajući je na Matkovićevo književno stvaranje, Frangeš podsjeća i na postojanje dijaloškog oblika u Matkovićevim ispovjednim prozama, gdje se on obraća samome sebi kao drugom licu, ostvarujući tako unutar sebe intimni sukob teze i antiteze. Srodan postupak zamjećuje i u putopisima, u kojima je Matković *trajno u društvu s tim svojim prisnim, nerazdvojnim »ti«*, kojemu dugujemo, kako kaže Frangeš u doslovno objelodanjenom komemorativnom govoru u »Forumu«, *najlirski je njegove stranice i najdramatičnije sukobe.*

Opredijelivši se zatim za »metodu par lui-même« Frangeš parafrazira Matkovićeve iskaze o životu kao stalnom dijalogu sna i jave, iluzije i realnosti, te o njegovim dramama kao slikama tih sukoba, stapajući Matkovićeve i svoje misli u konstataciju, *da su san i život korelativni, konfunkcionalni pojmovi, da nema življenja bez sna i da snovi valja da služe životu, a ne život snima, odnosno da*

¹ Aleksandar Flaker, *Ivo Frangeš. V. Ivo Frangeš, Izabrana djela, Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 149. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1980, str. 7—8.

² Ivo Frangeš, *Stvaralac i sanjar*, »Forum«, br. 5—6, str. 541. Zagreb, 1986.

*su Matkovićeve drame samo prividno drame njegovih junaka, jer to zapravo on vodi svoj dijalog s poviješću i spasava svoje snove, da bi mogao poživjeti bolje, dublje, snovima primjerenije, i jer on to zapravo trajno varira motive samo jedne goleme drame, svoje vlastite drame.*³

Kao esejist i književni povjesničar, znanstvenik i predavač, upućen već svojom profesionalnom usmjerenošću na zatvorenu, monološku formu, Frangeš, naravno, nema takvu potrebu za govorenjem i dijalogom, za ispovijedanjem i diobom vlastitih snova, opsesija i enigma, kakvu znalački otkriva i analizira predočavajući Matkovića kao čovjeka i pisca, koga je upravo ta potreba vezala za kazalište kao medij najneposrednijeg doticaja među dvama komplementarnim subjektima, među priopćavateljem i primateljem. Ustrajući u svom književnoznanstvenom djelovanju na antipozitivizmu i zasadama stilističke kritike te ostajući poklonik umijeća interpretacije, Frangeš i u svojim predavačkim i govorničkim istupima, kao i u pisanim tekstovima, koristi esejističku rečenicu i esejistički oblik, te tako izjednačava pisanu i govorenu riječ, a sudioništvo primatelja, kojemu govori, prividno posve pasivizira.

Fragešovo djelovanje u predavačkim i govorničkim istupima na primatelja ne ograničava se ipak, međutim, samo na djelovanje predmetom i oblikovanjem govorenog, već veliki udio ima i način govora, interpretacija govorenog, jer kao što je, prema Flakeru, u nastajanju njegove rečenice bitna sprega između novoštokavske škole i okoline te romanističke obrazovanosti, koja dovodi i do elegancije i kultiviranosti njegova izražavanja, tako je bitna i u govorenju, u disciplini, ritmu i naglašavanju govorenog.

Sklon lijepom, književnom i komunikativnom izražavanju, dosjetki i duhovitosti, te imajući osjećaj za mjeru ali i za obrat, metaforu, ukras i učinkovitost kazivanja, Frangeš je svojim predavanjima i javnim istupima, u kojima je stopio osobno jezično i govorno umijeće, nerijetko oduševljavao i zanosio slušatelje te se pojedina njegova predavanja ili govori, kao npr. već legendarno predavanje o Dragutinu Tadijanoviću u zagrebačkom Informativnom centru za kulturu, i danas još pamte kao svečanosti govorene književne riječi.

Glas o Frangešu kao vrsnom predavaču novog tipa počeo se već intenzivnije širiti neposredno nakon njegova povratka iz Firence na matični Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje preuzima katedru novije hrvatske književnosti. Među predavačima južnoslavenskih književnosti i nekih njima bliskih kolegija, prevladavali su tada još uglavnom stariji profesori, sljedbenici filološko-pozitivističke škole, kojima su se predavanja svodila pretežno na autori-

³ I. Frangeš, *Isto*, str. 542.

tativna, didaktička prenošenja vlastitog znanja. Rijetka iznimka bio je Josip Badalić, duhoviti i nepredvidljivi predavač, mlad u starosti, koji je znao impresionistički odlutati za sirenskim zovom asocijacija ali učiniti zanimljivom i bibliografju.

Frangeš je po mnogim svojim osobinama bio uistinu novi tip predavača. Ne samo po svojoj esejističkoj rečenici i pripadnosti stilističkoj kritici, koja je stjecala sve više zagovornika i promicatelja, nego i po svojim osobnim, ljudskim značajkama, po šarmu i eleganciji govora, po srdačnosti i prisnosti, koja, međutim, ma kolika bila, nikada nije dokidala svjesno održavanu distancu prema slušateljima. Tu distancu pretvorio je s vremenom u zalag vlastitog digniteta. Digniteta koji traje.

O Frangešovim predavanjima, govorima i javnim istupima, bez kojih je nemoguće oblikovati njegov portret, pričalo se i priča, pa se tako pričalo i kako je sam Frangeš jednom navodno prokomentirao svoj odnos prema slušateljima, riječima kako orgastički uživa uoči predavanja videći kako se dvorana puni slušateljima. Primatelj, dakle, ako je ta izjava točna, a nema razloga posumnjati u njezinu vjerodostojnost, pogotovu kada se zna da Frangešova govornička tenzija ovisi o slušateljstvu, nije nipošto isključen u njegovoj svijesti, iako izravni dijalog nije uspostavljen a i neće biti!

Možda je s predavačkim i govorničkim ugledom Frangeša, utemeljenom na otmjenosti i osobnosti govorenja, vezan i njegov nadimak conte Ivo. Taj nadimak, kojem se eto ovom prilikom pokušava izboriti glasnost, svojata inače više naraštaja Frangešovih studenata pripisujući njegovo iznašašće različitim osobama iz svojih redova. Što je pak odista bio poticaj za taj nadimak ostat će zacijelo nepoznanica. Možda Frangešovo zanimanje za Vojnovića ili, što je mnogo vjerojatnije, njegova sklonost za elegantno, kultivirano izražavanje, za esejizam i estetizam, koji prožimaju — kao što je i Matkovićeva potreba za dijalogom prožimala svekoliko njegovo djelovanje — Frangešovo pisanje i govorenje, te izazivaju asocijacije na Vojnovića. Bit će ovo drugo! Ili je posrijedi ipak kombinacija prvog i drugog? A možda stanovit udio u izboru nadimka ima i Frangešov studij talijanskog jezika i književnosti, asistentura na romanistici i službovanje u Italiji? Uostalom, to i nije važno. Bitno je da dubrovački gospodar riječi ima u Frangešu svojega neizravnog ali samosvojnog i dostojnog imenjaka i nastavljača, našega ovovremenog conte Ivu.

RÉSUMÉ

Dans sa note feuilletonnesque *Conte Ivo* l'auteur met en relief le portrait d'Ivo Frangeš comme celui du culte de la parole. On souligne en particulier les conférences publiques et oraisons de circonstance d'Ivo Frangeš où on peut bien apercevoir l'égalisation de son propre style d'essayiste avec celui d'orateur. L'élégance et personnalité de sa façon de parler mènent vers une liaison associative de son surnom *conte Ivo* avec le maître de la parole, le conte Ivo Vojnović, l'écrivain croate d'origine de Dubrovnik.